

STUDIJA O SUDSKOM VJEŠTAČENJU U CRNOJ GORI

**Za izdavača: Centar za građanske slobode,
NVO CEGAS**

Urednica izdanja: Marija Popović Kalezić

**Autorke:
Marija Popović Kalezić
Ana Nenezić
Jovana Božović**

**Lektorka:
Jovana Božović**

**Štampa:
Tiraž: 200kom**

Podgorica, oktobar 2024.

**PODRŠKA EU INTEGRACIJAMA CRNE GORE
– ZA NEZAVISNO I PROFESIONALNO PRAVOSUĐE
KAO KLJUČNI PREDUSLOV!**

Projekat „Podrška EU integracijama Crne Gore – za nezavisno i profesionalno pravosuđe kao ključni preduslov!“ realizuje Centar za monitoring i istraživanje CeMI, u saradnji sa Centrom za istraživačko novinarstvo Crne Gore (CIN-CG) i Centrom za građanske slobode (CEGAS). Projekat je finansiran od strane Evropske unije kroz Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava (EIDHR), a kofinansiran od strane Ministarstva javne uprave Crne Gore.

 **Finansira
Evropska unija**

S A D R Ž A J

-Uvod-----	5
-Nacionalna i međunarodna normativa-----	7
-Zakon o sudskim vještacima i njegova implementacija-----	10
-Saradnja udruženja sudskih vještaka i udruženja ministarstva pravde-----	22
-Intervjui-----	26
-Zaključci-----	36
-Preporuke-----	37

U V O D

Centar za građanske slobode (NVO CEGAS), uradio je istraživanje o položaju sudskih vještaka i načinu sudskih vještačenja u Crnoj Gori, za 2023. godinu, u sklopu projekta „Podrška EU integracijama Crne Gore–za nezavisno i profesionalno pravosuđe kao ključni preduslov!“, koji realizujemo sa pratnerima, Centrom za istraživačko novinstvo Crne Gore (CIN CG) i Centrom za monitoring i istraživanje (CEMI).

Analizirajući rad i praksu sudskih vještaka godinama unazad kao i normativni okvir, uočava se da nije došlo do nužne promjene kako zakona tako ni prakse, od načina izbora sudskih vještaka, praćenja njihovog rada, kontrole, pokretanje postupaka pred Komisijom za vještake u okviru Ministarstva pravde. U pravnom polju, vještaci pružaju donosiocima odluka, jasne i potkrijepljene odgovore na specifična i složena pitanja o kojima su konsultovani. Njihove usluge se traže sve češće zbog povećane složenosti društvenih odnosa i unapređenja istraživačkih metoda povezanih sa naučnim razvojem; na taj način pomažu da pravda bude efikasnija i efektivnija.

“Iako se vještaci i veštački izveštaji tradicionalno koriste kao dokazi u svim kodeksima kontinentalnog prava, vještaci imaju drugačiju ulogu - kako je vrlo promišljeno istakla gospođa Griss, bivša predsednica Vrhovnog suda Austrije, tokom projekta Eurexpertise - koja prevazilazi ulogu svedoka: vještaci utvrđuju činjenice i donose zaključke na osnovu tih činjenica, dok svedoci nemaju pravo na donošenje zaključaka i moraju se ograničiti na svedočenje o onome što su vidjeli i čuli. Dakle, iako - prema zakonu i u svim evropskim zemljama - zaključci veštaka nisu obavezujući za sudije, njihova mišljenja obično imaju odlučujući uticaj na ishod sporova i kvalitet odluka.”*

Uz dobijanje blagovremenih odgovora od strane Ministarstva pravde, na osnovu naših zahtjeva za slobodan pristup informacijama, uz saradnju sa Udruženjem vještaka Crne Gore, uspjeli smo doći do platforme koja će dati jasne zaključke i preporuke za unaprijeđenje sistema sudskih vještaka u pravosuđu Crne Gore, uz davanje preporuka za unaprjeđenje na ovom polju.

*(CEPEJ-ove Smjernice dostupne su na:

https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/textes/Guidelines_en.pdf.

NACIONALNA I MEĐUNARODNA NORMATIVA

Zakon o sudskim vještacima Crne Gore ("Službeni list Crne Gore", br. 054/16 od 15.08.2016), donešen je 2016.godine, kao dio Nacionalne strategije reforme pravosuđa za period od 2014-2018.godine, u nadi da će se i trajnije osigurati vladavina prava u ovom dijelu. Osiguranje kvaliteta, profesionalizma, blagovremenosti i nepristrasnosti, u skladu sa Etičkim kodeksom, uz mogućnost stalne kontrole rada i podsticaja za unaprjeđenje rada vještaka, trebao se desiti kroz punu primjenu navedenog zakona.

Evropska unija i Vijeće Evrope, prepoznale su značaj i ulogu sudskih vještaka u pravosudnom sistemu, kao i to da mnoge presude na Balkanu "pišu vještaci", pa su i iz tih razloga pribjegli i izradi vodiča najboljih praksi u radu sudskih vještaka.

Među njima su i Smjernice o ulozi sudskih vještaka u sudskim predmetima država članica Vijeća Evrope (CEPEJ-ove Smjernice) i Vodič za dobre prakse u vještačenju u građanskim sudskim postupcima u Evropskoj uniji (EGLE), od strane Evropskog instituta za stručno znanje i vještačenje (EEEI) i Generalne direkcije Evropske komisije za pravosuđe i zaštitu potrošača.

(CEPEJ-ove Smjernice dostupne su na:

https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/textes/Guidelines_en.pdf

Vodič EGLE dostupan je na: [https://experts-institute.eu/wp-](https://experts-institute.eu/wp-content/uploads/2018/03/2016-01-07-eeei-guide-to-good-practices-egle-en-brochure.pdf)

[content/uploads/2018/03/2016-01-07-eeei-guide-to-good-practices-egle-en-brochure.pdf](https://experts-institute.eu/wp-content/uploads/2018/03/2016-01-07-eeei-guide-to-good-practices-egle-en-brochure.pdf)

Oba Vodiča, temelje se na načinu rada sudskih vještaka, njihovoj stručnosti, načinu kontrole i uticaju na vladavinu prava. Smjernice i preporuke date u njima, trebale su biti osnov za unapređenje polja vještaka i u Crnoj Gori. Upravo prema njima, trebalo bi se porazmisliti o načinu kontrole rada sudskih vještaka, zbog ambivalentnosti njihove pozicije, biraj ih onaj koji ih i plaća (tj, odobrava njihovo plaćanje), a kada se stvori stalna veza sudija- sudski vještak, pokreće se i pitanje, ko u tom slučaju donosi odluku.

Ovdje se posebno mora voditi računa o nepristrasnosti i načinu izbora vještaka, uz troškove i kompleksnost cjelokupnog posla.

Zaključci tih vodiča, svode se na:

- uspostavljanje javnih registara stručnjaka, sa provjerom kompetencije, etike i reputacije prijavljenih;
- kreiranje statuta stručnjaka, bez obzira na to da li su stručnjaci imenovani od strane sudije ili angažovani od strane strana da daju svoje mišljenje na sudu. Ovaj statut bi precizirao obaveze stručnjaka prema sudu i stranama, sa posebnim osvrtom na usklađenost sa obavezama nezavisnosti i nepristrasnosti, kao i implementaciju kontradiktornog principa;
- jačanje uloge sudija u svim aspektima, kako bi se omogućilo da sudije efikasno nadziru ekspertne izvještaje i rješavanju bilo kojeg problema koji se može pojaviti;

Za više informacija o sudskim vještacima također vidi Sudsko vještačenje u parničnom postupku u EU: Nacionalna pravila i prakse objavljeno od strane Resornog odjela: Prava građana i ustavna pitanja, Evropski parlament; dostupno na: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/519211/IPOL_IDA\(2015\)519211_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/519211/IPOL_IDA(2015)519211_EN.pdf) i CEPEJ-ovu Studiju o ulozi vještaka u pravosudnim sistemima država članica Vijeća Evrope, dostupnu na: https://static1.squarespace.com/static/534f89eee4b0aedbe40ae270/t/558a6d15e4b0dfba0a2afcc8/1435135253774/3rev_2014_CEPEJ-GT-QUAL_RoleExperts_en.pdf

- uspostavljanje standardnog formata za ekspertske izvještaje radi olakšanja provjere njihove naučne vrijednosti;
- uspostavljanje jedinstvene procedure za ekspertne izvještaje koja bi, u prekograničnim sporovima ili sporovima sa prekograničnim implikacijama, zamijenila nacionalne procedure i tako olakšala zadatke stručnjaka iz drugih zemalja.

ZAKON O SUDSKIM VJEŠTACIMA I NJEGOVA IMPLEMENTACIJA

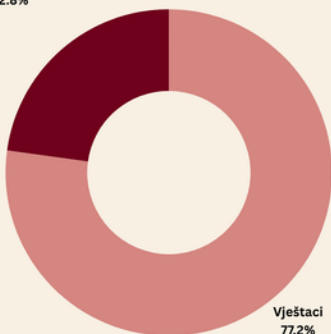
Zakon o sudskim vještacima ("Službeni list Crne Gore", br. 054/16 od 15.08.2016), uređuje uslove za vršenje vještačenja, postupak i način postavljanja i rezrješenja, kao i sva prava i dužnosti vještaka, koja su vezana za njihov rad, kao i druga pitanja od značaja za njihov rad. Vještačenje u terminološkom smislu predstavlja dokazno sredstvo, i kao takvo predviđeno je procesnim zakonima (na pr. Zakon o upravnom postupku, Zakon o krivičnom postupku, Zakon o parničnom postupku Crne Gore). Tako se u procesnom smislu preciziraju obaveze vještaka u postupku, pa se vrši određivanje vještačenja, naredba o vještačenju, dužnost vještaka i procesne kazne, lica koja ne mogu biti birana za vještake, postupak vještačenja, pregledanje predmeta vještačenja, unošenja nalaza i mišljenja u zapisnik, vještačenje od strane stručne ustanove ili državnog organa, zapisnik o vještačenju i pravu njegovog razgledanja, ponovno vještačenje, dopunsko vještačenje kao i ostale specifičnosti vještačenja u zavisnosti od slučaja (toksikološko vještačenje, vještačenje leša, teških tjelesnih povreda, psihijatrijsko vještačenje, vještačenje poslovnih knjiga i sl.).

Jasno je da od vještaka zavisi tretiranje dokaza, a onda, čini se u bitnom, i sudski ishod samog postupka. Sudski vještak, pored ispunjavanja formalnih i materijalnih uslova, mora biti lice visokih profesionalnih i moralnih kvaliteta, koje će sa sigurnošću donijeti istiniti nalaz i mišljenje, koji odgovaraju predmetu vještačenja i samom postupku vještačenja.

On je najstručniji saradnik sudije i u skladu sa svojim znanjem i vještinama, u odnosu na dostavljeni predmet vještačenja, dolazi do istine, koja jedan proces može zaključiti ili ga pak dalje otvoriti u zavisnosti od samog ishoda nalaza i mišljenja.

UKUPAN BROJ SUDSKIH VJEŠTAKA U ODNOSU NA BROJ ČLANOVA UDRUŽENJA SUDSKIH VJEŠTAKA U 2023. GODINI

Vještaci članovi
Udruženja sudskih vještaka
22.8%

PREMA SPISKU VJEŠTAKA MINISTARSTVA PRAVDE U 2023. GODINI JE BILO

701

SUDSKIH VJEŠTAKA U CRNOJ GORI

**PREMA SPISKU SUDSKIH VJEŠTAKA MINISTARSTVA
PRAVDE U 2023. GODINI JE BILO**

12

PRAVNIH LICA

Prema Zakonu o sudskim vještacima*, postupak vještačenja se opisuje kao stručna aktivnost, na osnovu koje se pružaju potrebna stručna znanja ovlašćenom organu koji vodi postupak, gdje na osnovu njih i drugih dokaza, organ utvrđuje, ocjenjuje i razjašnjava pravno relevantne činjenice. Vještak je dužan da se na poziv suda, tužilaštva ili drugog organa odazove pozivu i odgovori na povjereni zadatak, tj. da u određenom roku da svoj nalaz i mišljenje. **Za vještaka može biti birano i fizičko i pravno lice.**

Ovdje treba zastati i uputiti na potrebu da se normativno razraditi angažovanje i status fizičkog i pravnog lica, kao nekog ko sprovodi vještačenje. Posebno je značajno normom do detalja razraditi i način angažovanja pravnog lica i njegove obaveze.

*Zakon o sudskim vještacima je dostupan na:

https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/textes/Guidelines_en.pdf

·Formalni uslovi za određivanje sudskih vještaka, prema Zakonu o sudskim vještacima, pored ispunjenja opštih uslova za rad, koje predviđa Zakon o državnim službenicima i namještenicima ("Službeni list Crne Gore", br. 2/2018, 34/2019 i 8/2021.), nužni su i posebni uslovi.

·Opšti uslovi, tiču se: crnogorskog državljanstva, navršениh 18 godina života, zdravstvene sposobnosti za obavljanje poslova radnog mjesta, ima položen stručni ispit za rad u državnim organima, nije osuđivano za krivično djelo koje ga čine nedostojnim za rad u državnim organima.

·Posebni uslovi, tiču se da: ima visoko obrazovanje, VII1-nivo kvalifikacije obrazovanja; ima najmanje pet godina radnog iskustva u struci; i posjeduje stručno znanje i praktična iskustva za određenu oblast vještačenja.

Izuzetno, za vještaka se može postaviti i lice koje ima najmanje srednje obrazovanje i 10 godina radnog iskustva u struci, ukoliko nema dovoljan broj vještaka za određenu oblast.

Kod pravnih lica, vještačenje se može odvijati uz ispunjavanje posebnih uslova.

Pravno lice može vršiti vještačenje ako ispunjava sljedeće uslove, a to je da je upisano u Centralni registar privrednih subjekata za vještačenje za odgovarajuću oblast i ima zaposlenog vještaka koji je postavljen u skladu sa ovim zakonom.

Ovdje se postavlja pitanje, kako i na koji način se može kontrolisati rad vještaka koji je razriješen sa funkcije sudskog vještaka, a faktički obavlja posao vještačenja preko nekog drugog ovlašćenog lica, u pravnom licu, gdje je već i obavljao vještačenje.

Postavljanje i razrješenje sudskih vještaka vrši Komisija za vještake, koji obrazuje ministar pravde i ona se sastoji od jednog člana iz reda sudija, državnih tužilaca, dva člana iz reda sudskih vještaka i jedan član iz organa državne uprave, nadležnog za poslove pravosuđa, dok se predsjednik Komisije bira iz reda sudija i tužilaca.

Potrebu za vještacima za određenu oblast, iskazuju predsjednici sudova, rukovodioci državnih tužilaštava i starješine organa koji vode postupak. Taj se spisak dostavlja nadležnom Ministarstvu, na osnovu kojeg Komisija za vještake, utvrđuje opravdanost potrebe za vještacima za određenu oblast.

Komisiju za vještake, prema važećem Zakonu, obrazuje Ministar pravde i čini je pet članova, i to jedan član iz reda sudija; jedan član iz reda državnih tužilaca; dva člana iz reda sudskih vještaka i jedan član iz organa državne uprave nadležnog za poslove pravosuđa, tj. Ministarstva.

Predsjednik Komisije imenuje se iz reda sudija ili državnih tužilaca. Član Komisije iz reda sudija imenuje se na predlog Opšte sjednice Vrhovnog suda Crne Gore (u daljem tekstu: Vrhovni sud), član iz reda državnih tužilaca na predlog sjednice Vrhovnog državnog tužilaštva, članovi iz reda sudskih vještaka na predlog Udruženja sudskih vještaka, a član iz Ministarstva na predlog ministra pravde. Komisija se imenuje na vrijeme od četiri godine. Stručne i administrativne poslove za potrebe Komisije vrši Ministarstvo. Komisija donosi Poslovnik o radu.

Stručno znanje i praktična iskustva, pri prvom dobijanju zvanja, ocjenjuje tim od najmanje dva vještaka iz date struke i po jednog sudije i državnog tužioca. I ovaj tim, formira Komisija za vještake. Prilikom produžetka licence za vještake, gdje se kandidat ponovo postavlja za vještaka, dovoljno je da se Komisiji za vještake preda pribavljeno mišljenje o stručnom radu od strane sudova, tužilaštava i drugih nadležnih organa koji vode postupak, kao i mišljenje od Udruženja sudskih vještaka.

Od ukupno 7 zasjedanja Komisije za vještake, Ministarstva pravde, na njih 5, Udruženje sudskih vještaka je imalo prijedbu za prijem više sudskih vještaka, jer nijesu članovi Udruženja sudskih vještaka, ali kako njihova prijedba ne obavezuje, sudski vještaci prolaze i ova neslaganja članova Udruženja sudskih vještaka.

Rješenje o postavljanju sudskih vještaka donosi Komisija, baš kao i o njegovom razrješenju. Predlog za razrješenje vještaka mogu podnijeti predsjednik suda, rukovodilac državnog tužilaštva, starješina drugog organa koji vodi postupak, sudija i državni tužilac u čijem predmetu je postupao vještak.

Komisija može, radi ocjene stručnosti vještaka protiv koga je pokrenut postupak za razrješenje, obrazovati stručnu komisiju od tri člana iz reda postavljenih vještaka u oblasti u kojoj vještak vještači.

Vještak ima pravo da se izjasni o činjenicama i okolnostima na kojima se zasniva predlog za razrješenje, kao i pravo na branioca. (Zakon o sudskim vještacima CG)

Postavljeni vještak, upisuje se u Registar sudskih vještaka* i polaže zakletvu pred Ministrom pravde.

BROJ SUDSKIH VJEŠTAKA PO OBLASTIMA	
147	ARHITEKTURA, GRAĐEVINARSTVO, GEODEZIJA, GEOLOGIJA
30	ELEKTRO, TELEKOMUNIKACIJE, RAČUNARSKI SISTEMI
206	FINANSIJE I KOMERCIJALA
73	MAŠINSTVO I SAOBRAĆAJ
107	MEDICINA - SUDSKA MEDICINA
64	POLJOPRIVREDA, RUDARSTVO I ŠUMARSTVO
51	OSTALE OBLASTI

Registar sudskih vještaka vodi Ministarstvo pravde, <https://www.gov.me/clanak/azurirani-spisak-sudskih-vjestaka-azuriran-na-dan-24-jul-2024-godine>, i on se svakog sledećeg ažuriranja uvećava, što pokazuje značajnu potrebu za ovom profesijom, kao i želju za poslovnim angažovanjem u dijelu sudskog vještačenja.

OBLASTI U KOJIMA JE JEDAN SUDSKI VJEŠTAK (OSTALE OBLASTI)

Oblast autorskog prava
Antikviteta i etnologije
Forenzičke antropologije
Oblast digitalnih dokaza, forenzika video materijala i fotografija, kompjuterska forenzika i forenzika mobilnih telefona
Oblast grafičke tehnologije
Oblast grafike, industrijske grafike, fotografiju, zidno slikarstvo i skulpturu
Oblast biologije
Fiziko-hemijska struka
Fiziko-hemijska-ekološka struka i zaštita životne sredine
Oblast fizičke kulture
Hemijske struke, ekološke struke i zaštite životne sredine
Metalurško-tehnološke-ekološke struke i zaštite životne sredine
Oblast tehnološke, hidrološke i ekološke struke-zaštite životne sredine
Seizmičnost i zemljotresno inženjerstvo
Zaštita od požara, eksplozija i eksplozivnih sredstava
Oblast zaštite od požara i eksplozija
Trasologija
Oblast zaštite na radu, zaštite životne sredine, zaštite lica, imovine i objekata
Zaštita na radu
Zaštita na radu i protipožarne struke (eksplozije i pirotehnika) ...

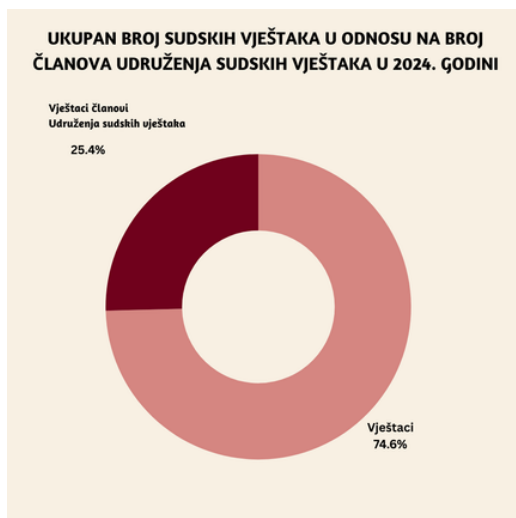
OBLASTI U KOJIMA SU DVA SUDSKA VJEŠTAKA (OSTALE OBLASTI)

Arhivistička struka

Oblasti forenzičke genetike

Grafološka-grafoskopska struka

Kako ne postoji zakonska obaveza učlanjivanja vještaka u Udruženje vještaka, jasno će biti da i u tom smislu ne postoje obavezne obuke, koje se organizuju ispred Udruženja, i mora se obratiti pažnja, da je samo jedan manji broj njih dio ovog Udruženja.

PREMA SPISKU SUDSKIH VJEŠTAKA MINISTARSTVA PRAVDE U 2024. GODINI JE BILO

12

PRAVNIH LICA

Ako je samo jedan manji broj (postotak) dio Udruženja, onda se postavlja pitanje svrhe Udruženja kao i njegove pozicije u sistemu, a i dometa nadzora i kontrole od strane organa uprave, odnosno Ministarstva pravde.

Ovdje se otvara mogućnost da se promjenom postojećeg zakona udruženja sudskih vještaka drugačije prepoznaju. Nijedno od udruženja koja postoje danas ne mogu imati status više u odnosu na bilo koje drugo.

Pokretanje postupaka za razrješenje, možemo slobodno reći da postoji samo formalno, ako smo sigurni, da je za šest godina, po pokretanju postupka rukovodioca jednog od sudova, razriješen samo jedan vještak*, dok sudije i tužioci nikako ne pribjegavaju ispitivanju kvaliteta rada vještaka.

Bez obzira na pravne mehanizme koje Zakon predviđa (Član 31, ZSV, "Vještak će se razriješiti, ako: to sam zatraži; prestane da ispunjava uslove za vršenje vještačenja; je osuđen na kaznu zatvora ili je oglašen krivim za djelo koje ga čini nedostojnim za vršenje vještačenja; mu je izrečena mjera bezbjednosti zabrane obavljanja djelatnosti u oblasti u kojoj je stekao zvanje vještaka; mu je na osnovu sudske odluke oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost; je utvrđeno da je kod vještaka došlo do gubitka radne sposobnosti, u skladu sa zakonom; i neuredno ili nestručno vrši povjereno vještačenje.

Smatra se da vještak neuredno vrši vještačenje ako neopravdano odbija da vještači, ne odaziva se na pozive suda, državnog tužilaštva, odnosno drugog organa koji vodi postupak, ne obavi vještačenje u roku koji je određen, kao i u drugim slučajevima propisanim ovim zakonom.

Smatra se da vještak nestručno vrši vještačenje ako daje nepotpune, nejasne, protivrječne ili netačne nalaze, kao i ako daje mišljenje koje ne odgovara profesionalnim standardima u oblasti vještačenja.”), u 2023. godini, samo je jedan sudija pokrenuo preispitivanje rada jednog vještaka, a **u periodu od 2017-2022.godine, na osnovu istraživanja CEGAS-a, razriješen je samo jedan sudski vještak.**

SARADNJA UDRUŽENJA SUDSKIH VJEŠTAKA I MINISTARSTVA PRAVDE

Prema Zakonu o sudskim vještacima, stručno usavršavanje vještaka, moguće je organizovati kroz Udruženje sudskih vještaka i druga stručna udruženja i institucije. Iako Opšti program stručnog usavršavanja vještaka određuje Komisija za vještake, ne smije se zaboraviti da brojne obuke organizuje i samo Udruženje vještaka, i u ovom smislu je značajno aktivnije. U ovom dijelu postoje brojne zakonske nedorečenosti.

Udruženje sudskih vještaka je osnovano u novembru 2000 godine, i broji 172 člana. Članovi udruženja su iz oblasti svih struka i čine članove koji redovno pohađaju obuke za unaprjeđenje, u zavisnosti od oblasti kojima se bave. Pored obaveze usavršavanja, članovi tokom svog profesionalnog angažovanja, za svoj rad odgovaraju i formiranom Etičkom odboru.

Ako se vratimo na zakonski okvir, koji predhodi ovoj cjelini, prilikom ponovnog izbora vještaka (tj. produženja licence), važno je dobiti pozitivno mišljenje od Udruženja vještaka.

Centar za građanske slobode (NVO CEGAS), uporedio je broj sudskih vještaka u Registru Ministarstva pravde, sa brojem aktivnih članova iz Udruženja sudskih vještaka (Vidi stranu broj 11 i 18), i došao do pitanja - koliko je saradnja između Ministarstva pravde i Udruženja vještaka opravdala očekivanje, ili pak mogućnost ka nekom drugom statusu Udruženja.

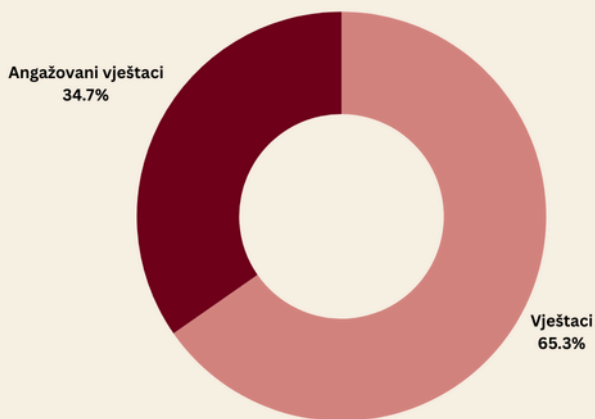
Na osnovu analiziranih odgovora na Zahtjev za slobodan pristup informacijama, u okviru kojeg smo dobili sve Zapisnike sa održanih sjednica Komisije za vještake, Ministarstva pravde, ukupno sedam zapisnika, sa sedam sjednica, u pet Zapisnika, predstavnici Udruženja sudskih vještaka, sugerisali su za pojedine vještake da ne mogu biti birani, jer nijesu članovi Udruženja, pa samim tim ni ne mogu pribaviti pozitivno mišljenje.

Ako se vratimo na važeće zakonsko rješenje, moramo podvući da sudski vještaci nijesu u obavezi da budu članovu Udruženja, što smatramo lošim rješenjem, pogotovo ako uzmemo u obzir da ih ipak Zakon primorava na pribavljanje mišljenja prilikom izbora u zvanje vještaka, ili pak ponovnog izbora, ali kako mišljenje Udruženja nužno i ne obavezuje, ne čudi mali broj učlanjenja.

Bez nužnosti pohađanja obaveznih obuka, koje sprovodi Udruženje sudskih vještaka, a onda i odgovornosti pred Komisijom za Etički kodeks, unutar samog Udruženja, teško da možemo imati punu sliku o sudskim vještacima, koji su u Crnoj Gori uvijek ispod radara.

UKUPAN BROJ SUDSKIH VJEŠTAKA U ODNOSU NA BROJ ANGAŽOVANIH VJEŠTAKA U 2023. GODINI

*Uključuje samo broj fizičkih lica;
Broj pravnih lica je 4

CEGAS, uočava i problem angažovanja isključivo određenih vještaka, gdje je stvorena veza povjerenja između tužioca, sudija i biranih sudskih vještaka, gdje bi se pozivi za vještačenja trebali proširiti, a onda i stvoriti sliku ravnopravne mogućnosti učešća, uz to da se na ovaj način obavi i zakonska kontrola onih koji savjesno i profesionalno rade ovu vrstu posla, od onih koji su vještaci isključivo na papiru.

INTERVJU:

Marko Lakić, predsjednik Udruženja sudskih vještaka

Kako vidite polje sudskih vještaka u CG, ako imamo u vidu da je od ukupnog broja njih, oko 700, svega 170 učlanjeno u Udruženje sudskih vještaka, kojim predsjedavate?

Stanje u oblasti sudskih vještaka i vještačenju u Crnoj Gori vidim kao veoma neuređeno. Smatram da je najveći razlog tome važeće zakonsko rješenje, koje smatram da je loše u skoro svim djelovima. Kao potencijalne razloge za takav odnos broja članova Udruženja u odnosu na ukupan broj sudskih vještaka vidim sledeće:

- Udruženje sudskih vještaka Crne Gore je nevladina neprofitna organizacija. Rukovodstvo Udruženja za svoj rad nema apsolutno nikakvu nadoknadu, tj. angažman je na volonterskoj osnovi. Iz tog razloga i trenutno, a i prethodna rukovodstva Udruženja, Udruženju se posvete kada završe svoje druge privatne i poslovne obaveze. Zbog takvog pristupa nema previše aktivnosti Udruženja koje bi privukle veći broj sudskih vještaka.

- S obzirom na to da ni rukovodstvo, a ni članstvo, za svoj rad u Udruženju ne dobijaju nikakvu nadoknadu, malo je onih koji će da daju svoj doprinos bez određene nadoknade.

- Prvim Zakonom o sudskim vještacima Udruženje je imalo više ovlašćenja koja su drugim Zakonom (iz 2016.) ukinuta.

- Udruženje sudskih vještaka može da pokrene postupak samo protiv sudskih vještaka koji su članovi Udruženja. Postavlja se pitanje zašto bi neki vještak plaćao godišnju članarinu ukoliko mu to nije obavezno, a može biti pokrenut postupak odgovornosti protiv njega. Na ovakav način, vještaci koji nisu članovi Udruženja izbjegavaju potencijalnu odgovornost za svoj rad.

- Ministarstvo pravde i Komisija za vještake je, u prethodnom periodu, odnosom prema Udruženju dodatno obesmisllilo postojanje Udruženja i doprinijelo smanjenju broju članova Udruženja.

Gdje vidite da su ključni problemi i kakav je Vaš status u Komisiji za vještake?

Ja sam jedan od pet članova Komisije za vještake. U velikom broju slučajeva sam bio preglasan, ali sam poštovao odluku većine iako smatram da je pogrešna i da uveliko doprinosi lošem stanju u polju vještačenja u Crnoj Gori.

U zakonu jasno stoji da onaj ko angažuje vještaka "po pravilu" treba da vodi računa o ravnomjernoj zastupljenosti svih vještaka. Tog pravila se niko ne pridržava. Ne želim da komentarišem potencijalne razloge.

Više puta smo iz Zapisnika o radu Komisije za vještake za 2023. godinu čitali koliko se ne slažete sa određenim imenovanjima, baš iz razloga nepripadanja vještaka Udruženju sudskih vještaka, pa otuda i izostanak mišljenja ovog Udruženja u cjelosti?

Vrijeme je pokazalo da se dešava da vještaci u svom Izvještaju o vještačenju napišu stvari koje su u potpunoj suprotnosti sa realnim stanjem i sa istinom. Za takve stvari ne odgovaraju, a kada se tako nešto otkrije, stvar se zataška.

U kojem dijelu treba mijenjati Zakon o sudskim vještacima?

Zakon se mora mijenjati u svakom dijelu:

- prvo postavljenje
- reizbor
- edukacija
- odgovornost
- obaveznost članstva u Komoru
- nadoknada za rad vještaka

Kakva je vaša saradnja sa Ministarstvom pravde?

Saradnja Udruženja sudskih vještaka sa Ministarstvom pravde je odlična u profesionalnom smislu. U logičkom se i ne slažemo u potpunosti, ali je dogovor da se poštuje odluka većine. U vezi sa ovim, moram naglasiti, da i pored velikog otpora starijih službenika Ministarstva pravde i prethodnih ministara, ministar Božović podržava formiranje Komore sudskih vještaka. Obaveznost članstva u Komori je osnov odgovornosti svih vještaka. U trenutnoj situaciji, vještak koji se pozove na odgovornost napusti Udruženje i u tom trenutku prestaje da bude odgovoran bilo kome.

Kako vidite, u normativnom smislu, uređenost polja sudskih vještaka u Crnoj Gori?

Uslovi za vršenje vještačenja, postupak postavljenja i razrješenja sudskih vještaka, odnosno upis pravnih lica u registar pravnih lica za vršenje vještačenja, prava i dužnosti vještaka, kao i druga pitanja od značaja za njihov rad uređeni su Zakonom o sudskim vještacima iz 2016. godine.

Koliko je rad Ministarstva pravde, u okviru Komisije za vještake aktivan na ovom polju, u odnosu na broj zasjedanja i cjelokupan rad?

Vještaka postavlja i razrješava Komisija za vještake, koju obrazuje ministar pravde, a važnu ulogu u razvoju profesije sudskih vještaka ima Udruženje sudskih vještaka, kao cehovska asocijacija.

Komisija za vještake u skladu sa zakonom određenim nadležnostima, redovno održava sjednice i odlučuje o pitanjima postavljenja i razrješenja sudskih vještaka, a Ministarstvo pravde vodi i redovno ažurira Registar sudskih vještaka i Registar pravnih lica za vršenje vještačenja, koji se javno objavljuje na internet stranici Ministarstva pravde.

Koliko često se dešavaju obuke sudskih vještaka, iz pojedinih oblasti, organizovane upravo iz resornog ministarstva?

Zakonom o sudskim vještacima propisano je da stručno usavršavanje vještaka mogu organizovati Udruženje sudskih vještaka i druga stručna udruženja i institucije.

Navedene obuke sprovode se na osnovu Opšteg programa stručnog usavršavanja vještaka koji utvrđuje Komisija za vještake, a organizatori obuka moraju donijeti posebne programe stručnog usavršavanja. Dakle, obuke ne sprovodi Ministarstvo pravde, već Udruženje sudskih vještaka i druga stručna udruženja i institucije.

Koje bi razloge naveli kod činjenice da prilikom sudskih vještačenja iz pojedinih oblasti, često vidimo ista lica, bez obzira na postojanje drugih vještaka iz baze?

Prema Zakonu o sudskim vještacima, za vještačenje u pojedinom predmetu sud, državno tužilaštvo, odnosno drugi organ koji vodi postupak, po pravilu, određuje vještaka, koji ima prebivalište na području tog suda, državnog tužilaštva, odnosno drugog organa koji vodi postupak, vodeći računa da vještaci iz iste oblasti budu ravnomjerno angažovani. Dakle, srazmjerzna zastupljenost vještaka obezbjeđuje se po pravilu, a ne kao obaveza, budući da je angažovanje vještaka uslovljeno brojem vještaka na određenom području, njihovim stručnim kvalifikacijama, složenosti predmeta i drugim okolnostima.

Sudije i tužioci rado ne pribjegavaju pokretanju postupka razrješenja određenih vještaka, šta mislite da je uzrok?

Prilikom ponovnog postavljenja sudskih vještaka, Komisija za vještake u postupku odlučivanja po zahtjevu vještaka, stručno znanje i praktična iskustva za određenu oblast vještačenja utvrđuje pribavljanjem mišljenja o njihovom stručnom radu od suda, državnog tužilaštva, odnosno drugog organa koji vodi postupak, čije je sjedište u mjestu prebivališta vještaka, kao i mišljenja od Udruženja sudskih vještaka. U svim dosadašnjim postupcima reizbora sudskih vještaka, Komisija je utvrdila da su mišljenja dostavljena od strane nadležnih pravosudnih organa bila pozitivna.

Imajući u vidu da je dosadašnja primjena Zakona o sudskim vještacima ukazala na brojne normativne nedostatke u odnosu na postupak postavljenja sudskih vještaka, utvrđivanje njihove odgovornosti, stručno usavršavanje, kao i druga pitanja od značaja za rad vještaka, Strategijom reforme pravosuđa 2024-2027 (koju je Vlada Crne Gore usvojila u maju 2024. godine), u okviru strateškog cilja Jačanje nezavisnosti, nepristrasnosti i odgovornosti pravosuđa, kao poseban operativni cilj postavljen je Jačanje sistema disciplinske odgovornosti pravosudnih profesija, između ostalih i sudskih vještaka.

Da li i kada možemo (okvirno), očekivati novi Zakon o sudskim vještacima u Crnoj Gori?

S tim u vezi, Akcionim planom za sprovođenje Strategije reforme pravosuđa 2024-2025, kao posebna aktivnost predviđena je izrada Predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sudskim vještacima, u cilju sistemskog unapređenja zakonskih rješenja u ovoj oblasti. U toku je postupak konsultovanja zainteresovane javnosti u postupku izrade ovog propisa, kao i formiranje Radne grupe koja će raditi na izradi ovog propisa, a u koju će biti uključeni predstavnici pravosudnih organa, advokature, strukovnih udruženja sudskih vještaka, kao i civilnog sektora.

Kako vidite unapređenje polja sudskih vještaka u Crnoj Gori?

Unapređenje polja sudskih vještaka u Crnoj Gori smatram ključnim korakom ka jačanju pravosudnog sistema i efikasnijem sprovođenju pravde. Sudski vještaci igraju presudnu ulogu u tumačenju tehničkih i stručnih pitanja koja izlaze van pravne ekspertize tužilaca i sudija. Da bi se ovo polje dodatno unaprijedilo, potrebno je raditi na nekoliko frontova, a posebno ističem potrebu za jasnijom regulacijom koja bi preciznije definisala ulogu, prava i odgovornosti vještaka. Ovo bi uključivalo reviziju zakonskog okvira kako bi se osigurala nepristrasnost, stručnost i odgovornost svih sudskih vještaka.

U tom pravcu, prepoznajući probleme u ovoj oblasti zajedno sa Ministarstvom pravde i Udruženjem sudskih vještaka Crne Gore započeli smo rad na unapređenju ove oblasti kroz normativni okvir i poboljšanje prakse u radu i izboru vještaka.

Takođe, smatram da se efikasnost vještaka može povećati kroz bolju saradnju između pravosudnih institucija, državnih organa i privatnog sektora. Ova saradnja bi olakšala pristup ključnim informacijama i resursima, što bi doprinijelo preciznijim i bržim vještačenjima.

Kada bi sudske vještake mogli očekivati u Izvještaju o radu Tužilačkog Savjeta i Državnog tužilaštva?

Izvještaji o radu Tužilačkog savjeta i Državnog tužilaštva prvenstveno se fokusiraju na rad tužilačkih organa. Međutim, sudski vještaci igraju ključnu ulogu u mnogim krivičnim postupcima i njihov rad može značajno uticati na ishode slučajeva.

S obzirom na to, treba razmotriti mogućnost da se doprinos sudskih vještaka detaljnije prikaže u budućim izvještajima o radu Tužilačkog savjeta i Državnog tužilaštva. Ovo bi moglo uključivati statističke podatke o broju slučajeva u kojima su sudski vještaci angažovani, kao i analizu uticaja njihovih nalaza na konačne sudske odluke.

Ipak, konkretno uvođenje podataka o radu sudskih vještaka u ove izvještaje zavisice od dalje reforme i unapređenja pravosudnog sistema, uključujući digitalizaciju i efikasnije praćenje svih učesnika u postupcima.

Na koji način može doći do postizanja što veće profesionalnosti i sigurnosti na ovom polju?

Postizanje što veće profesionalnosti i sigurnosti na polju sudskih vještačenja zahtijeva koordinisane napore na više nivoa kako bi se osigurala visoka stručnost, nepristrasnost i pouzdanost rada sudskih vještaka.

Kao što sam već rekao u odgovoru na prvo pitanje, dostizanje ovih standarda je moguće kroz izmjene zakonodavnog okvira i kroz organizaciono jačanje odgovornosti, načina izbora, isključivanja sa liste i stručnih provjera i kompetencija sudskih vještaka. Jedino kroz reviziju znanja i kvaliteta vještaka i jačanje njihove odgovornosti za (ne)rad moguće je unaprijediti i jačati ovu oblast.

Da bi se osigurala sigurnost i povjerenje u vještake, mora se obezbijediti njihova potpuna nezavisnost od strana u postupku. Striktni etički kodeksi i mehanizmi nadzora mogu pomoći u sprečavanju sukoba interesa i osigurati nepristrasnost u radu vještaka.

Uz sve ove mjere, važno je kontinuirano raditi na jačanju povjerenja javnosti u rad sudskih vještaka, jer je njihov rad od ključnog značaja za pravično i efikasno sprovođenje pravde.

Da li smatrate da u dosadašnjem radu sudskih vještaka ima privilegovanih pojedinaca i kako to da uvijek imamo ista imena u pojedinim oblastima vještačenja, a da pritom nijesu jedini na spisku iz te oblasti?

Pitanje privilegovanih pojedinaca među sudskim vještacima je ozbiljno i kompleksno pitanje koje zaslužuje pažnju. Iako ne možemo generalizovati i tvrditi da su pojedini sudski vještaci podložni privilegijama, postoje određeni faktori koji mogu doprinijeti tome da se određena imena često ponavljaju u postupcima.

Naime, neki vještaci su stekli reputaciju kroz dugogodišnje iskustvo i visok kvalitet svog rada. To može dovesti do njihove česte angažovanosti u predmetima jer pravosudni organi imaju povjerenje u njihove nalaze i mišljenja. Ponekad su u pitanju lične preporuke ili profesionalna umrežavanja, što može uticati na odluke tužilaca ili sudija prilikom angažovanja vještaka. Nadalje, pojedini vještaci su dostupni 24 časa dnevno, što je takođe jedan od preovlađujućih faktora za njihovo angažovanje od strane pravosudnih organa. Ne treba zanemariti ni činjenicu da u određenim oblastima se na listi nalazi veoma mali broj sudskih vještaka.

Smatram da je važno raditi na uvođenju jasnih kriterijuma i procedura za odabir vještaka kako bi se osiguralo da svi imaju jednake šanse za angažovanje. Implementacija sistema praćenja i evaluacije rada sudskih vještaka može pomoći u identifikaciji potencijalnih nepravilnosti i nejednakosti u njihovom angažovanju. Standard kvaliteta kao osnov za upis sudskog vještaka na listu će doprinijeti i ravnomjernom angažovanju u praksi.

Da li Državno tužilaštvo i u kojoj mjeri ima problema utuženja od strane pojedinih vještaka, iz razloga prekoračenja roka isplate za obavljene posao, tj. nalaz i mišljenje?

Problemi sa utuženjima od strane sudskih vještaka u vezi sa kašnjenjem u isplati honorara za obavljene poslove su ozbiljno pitanje koje može uticati na saradnju između Državnog tužilaštva i sudskih vještaka.

Državno tužilaštvo prepoznaje da su sudski vještaci ključni za pravično suđenje i da njihova stručnost i rad moraju biti adekvatno vrednovani i kompenzovani.

Nesporno je da sudski vještaci imaju pravo na pravovremenu isplatu za svoj rad, i svjesni smo da ukoliko dođe do kašnjenja, to može izazvati nezadovoljstvo i potencijalne pravne posledice. U nekim slučajevima, vještaci su se odlučili na utuženje Državnog tužilaštva zbog prekoračenja rokova isplate, što dodatno komplikuje situaciju.

Ponekad, administrativni procesi unutar tužilaštva (uslovljeni raspoloživošću budžetskih sredstava u određenom periodu godine) mogu dovesti do kašnjenja u obradi isplata, međutim Državno tužilaštvo nastoji da unaprijedi interne procedure i komunikaciju sa sudskim vještacima kako bi se osigurala pravovremena isplata.

Državno tužilaštvo je posvećeno unapređenju odnosa sa sudskim vještacima i radu na smanjenju mogućnosti za utuženje. Vjerujemo da ćemo, kroz konstruktivnu saradnju i unapređenje procedura, postići bolje rezultate i zadovoljstvo svih strana.

Gdje vidite da je problem u tome što tužioci i sudije ne problematizuju rad vještaka pred Komisijom za vještake, iako su mnoge studije pokazale da veliki broj prolongiranih postupaka, upravo stvaraju neblagovremen i neadekvatan nalaz i mišljenje vještaka?

Pitanje nedovoljne problematizacije rada sudskih vještaka od strane tužilaca i sudija pred Komisijom za vještake jeste važno i kompleksno pitanje i može biti rezultat više faktora, a posebno ističem činjenicu da nedostatak standardizovanih procedura i jasnih kriterijuma za ocenjivanje rada vještaka može otežati identifikaciju problema.

Takođe, možda postoji i potreba za dodatnim obrazovanjem i podizanjem svijesti među tužiocima i sudijama o važnosti pravovremenog i adekvatnog rada vještaka. Obuka i radionice na ovu temu mogle bi pomoći u promjeni stava i omogućiti efikasnije problematizovanje rada vještaka.

Kako bismo unaprijedili ovu situaciju, potrebno je razvijati kulturu otvorene komunikacije i saradnje između tužilaštva, sudova i Komisije za vještake. Na taj način bismo zajedno radili na unapređenju kvaliteta vještačenja i smanjenju prolongiranih postupaka.

Da bi se u ovom dijelu unaprijedilo stanje stvari, **izmjenama i dopunama Zakona o državnom tužilaštvu u junu tekuće godine, propisano je kao lakši disciplinski prekršaj državnog tužioca ukoliko ne podnese predlog za razrješenje sudskog vještaka u skladu sa zakonom.** Smatramo da će propisivanjem ove odredbe državni tužioci biti u poziciji da savjesnije pristupe ocjeni rada i postupanju sudskog vještaka.

ZAKLJUČCI:

-Studija je pokazala da nemamo adekvatne kontrole, kada govorimo o radu sudskih vještaka, te da je postupak za razrješenje sudskih vještaka u toku 6 godina, bio pokrenut samo jednom, jasna je slika o načinu vršenja nadzora.

-Izbor sudskih vještaka zavisi od povjerenja sudija - sudski vještak, tužilac- sudski vještak, te ne postoji mehanizam ravnopravne dodjele posla, što zbog malog interesovanja za pojedine oblasti, što zbog kompetencija i stručnosti, a nešto i na osnovu ranije izgrađenog povjerenja.

-Problematičan je i status Udruženja sudskih vještaka, gdje postoji veoma mali broj njih, svega..., učlanjenih u ovo Udruženje, dok ostatak ostaje van pravila obuka, etičkog kodeksa i usavršavanja, koje ovo Udruženje organizuje.

-Od broja sudskih vještaka, koji prema ažuriranom spisku sudskih vještaka, raste iz mjeseca u mjesec, dok samo jedan broj njih i zaista bude aktivno u vještačenju.

-Zahvaljujući saradnji sa Udruženjem sudskih vještaka došli smo do informacije da je ovo udruženje u 2023. organizovalo dvije obuke.

-U Crnoj Gori iz pojedinih oblasti nema dovoljnog broja sudskih vještaka, dok ih u određenim oblastima ima i previše. Postavlja se i pitanje preopterećenosti određenih sudskih vještaka, kao i koji su dalji mehanizmi na kojima nadležno ministarstvo i sistem u cjelini treba da poradi, da bi se i ovi problemi rješavali.

-Ne postoje mehanizmi zaštite državnih resursa, kontrole sati rada unutar istih, kada se sudska vještačenja obavljaju unutar državnih prostorija.

P R E P O R U K E :

-Povećati kontrolu nad radom sudskih vještaka, njihovu stručnost i profesionalizam, uz učešće najodgovornijih u ovom dijelu, tj. predsjednika suda, rukovodioca državnog tužilaštva, starješine drugog organa koji vodi postupak, sudije i državni tužilaca u čijem predmetu je postupao vještak.

-Razviti mehanizme podspješivanja razvoja struka iz pojedinih oblasti, kao i osnaživanja za poslove sudskog vještačenja.

-Naći model ravnomjerne zastupljenosti sudskih vještaka, tamo gdje mogućnost izbora postoji.

-Mijenjati status Udruženja sudskih vještaka, gdje se mora razmisliti da li će to ići u pravcu Komore, ili strukovnog Udruženja, čije bi članstvo, obuke i prolaz kod Etičkog odbora bio obavezan i išao kroz osnaživanje integriteta i profesionalizma ovog poziva.

-Posebno treba normativno urediti proceduru i načine prilikom vještačenja od strane pravnih lica.

-Povećati obuke za rad vještaka, sa akcentom na sporne oblasti i profesije.

-Pronaći mehanizme zaštite državnih resursa prilikom izvođenja vještačenja, kao i način kontrole broja sati rada unutar istih, tokom obavljanja vještačenja.

-Sudstvo treba da slijedi dobar primjer koji smo dobili izmjenama i dopunama Zakona o državnom tužilaštvu u junu tekuće godine, prema kojima je propisano kao lakši disciplinski prekršaj državnog tužioca ukoliko ne podnese predlog za razrješenje sudskog vještaka u skladu sa zakonom.

